

بود که محمدجواد ظریف با همکاری محسن بهاروند، سفیر پیشین ایران در بریتانیا، مقاله‌ای در روزنامه گاردین منتشر کردند که بر اساس آن طرح ایجاد یک کنسرسیوم منطقه‌ای برای تولید سوخت هسته‌ای بین ایران و کشورهای خاورمیانه را مطرح کرده بودند.

این طرح با هدف پایان دادن به بی‌اعتمادی به برنامه هسته‌ای ایران و ایجاد امکان نظارت متقابل میان ایران و کشورهای منطقه بر برنامه غنی‌سازی اورانیوم ایران مطرح شده بود. طرح بعدی ظریف در چارچوب یک سند سیاستی با عنوان «مذاکرات چندوجهی» ارائه شد. محمدجواد ظریف مهرماه سال جاری در گفت‌وگویی با روزنامه لبنانی النهار گفت: «من با ۴ دهه سابقه دیپلماسی عرض می‌کنم مذاکرات مستقیم و چندوجهی درباره مسائل مورد اختلاف ایران و آمریکا چاره کار است.»

تازه‌ترین پیشنهاد ظریف در قالب مقاله‌ای مشترک با امیر پارساگرمسیری، دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل در نشریه مشهور فارن افرز آمریکا مطرح شده است. این مقاله با عنوان «چگونه ایران و آمریکا می‌توانند بن‌بست هسته‌ای را بشکنند» در شماره ماه جاری نشریه فارن افرز منتشر شده است.

ظریف در این مقاله با تشریح وضعیت ایران و غرب در چارچوب «چرخه امنیتی‌سازی» تاکید می‌کند که استمرار وضعیت فعلی روزبه‌روز باعث عمیق‌تر شدن بحران و بدتر شدن روابط ایران و غرب خواهد شد و باید روشی برای برون‌رفت از بحران جاری پیدا کرد.

▼ فرمول پنج‌مرحله‌ای ظریف

محمدجواد ظریف در راهکار خود برای حل و فصل بحران روابط ایران و غرب، مجموعه‌ای از راهکارها را در پنج مرحله برای رسیدن به شرایط عادی مطرح می‌کند. گام نخست در پیشنهاد ظریف، متوجه اقدام‌های داخلی از سوی حاکمیت در ایران است. استدلال ظریف این است که تهران باید از طریق بهبود شیوه‌های حکمرانی، ایجاد اجماع ملی و بهبود رضایت عمومی شرایطی فراهم کند که دست‌مذاکره‌کنندگان ایرانی در گفت‌گو با هر طرف خارجی پرت‌ر باشد. در این شرایط طرف مقابل هم نمی‌تواند از اهرم فشار اجتماعی داخلی و احتمال فروپاشی در داخل برای فشار آوردن به مذاکره‌کنندگان ایرانی استفاده کند. از نظر ظریف بهترین راهکار برای بهبود وضعیت داخلی ایجاد سازوکارهای گفت‌وگوی میان جریان‌های سیاسی و اجتماعی و مبارزه با رانت و فساد است.

دومین گام از نظر ظریف، تغییر ادبیات سیاسی باز هم از سوی ایران است. به اعتقاد ظریف ایران باید بهانه‌ها را

«در مورد پیشنهاد مذاکره چندوجهی و توافق حداقلی بر مبنای نسخه به‌روز شده برجام به نظراتان کدام‌یک عملی‌تر است؟

من تفاوت زیادی بین دو پیشنهاد نمی‌بینم. در مقاله جدید آقای ظریف هم بررسی امکان مذاکره مستقیم میان ایران و آمریکا پیشنهاد شده است و هم طیفی متنوع از موضوع‌ها برای توافق مدنظر قرار گرفته است. مباحث متنوعی که در این مقاله مورد بحث است، طبعاً نوعی مذاکره جامع را ایجاب می‌کند و لذا می‌توان برداشت کرد که نظر ایشان چیزی مشابه مذاکره جامع است. البته در شرایط فعلی مسئله اصلی مورد اختلاف بین ایران و آمریکا پرونده هسته‌ای است و به همین دلیل ایشان فرمولی را ارائه می‌دهد که در واقع همان فرمول مبنایی برجام است، یعنی اینکه طرف مقابل تحریم‌ها را لغو کند و در ازای آن ایران غنی‌سازی را محدود کند و تعهد بدهد که دنبال ساخت سلاح هسته‌ای نخواهد رفت.

در بخش‌های دیگر مقاله آقای ظریف موضوعات متنوع دیگری را به عنوان موضوعات قابل طرح بین ایران و آمریکا مورد توجه قرار داده است. از جمله ایشان بر «منطقه قوی» به جای «کشور قوی» با هدف تنش‌زدایی تاکید می‌کند که نشان می‌دهد در هر صورت مسائل امنیت منطقه‌ای هم مدنظر است. در همین رابطه اشاره مهم دیگر ایشان به امکان توافقی در مورد اینکه ایران متعهد شود که اقدامی «علیه آمریکا و متحدان منطقه‌ای آمریکا» انجام ندهد. البته در ازای تعهد

طرف مقابل به تأمین امنیت ایران. در

این جا اضافه کردن «متحدان آمریکا»

در ارتباط با تعهدات امنیتی ایران در

ارتباط با منطقه می‌تواند ایده مهمی

در جهت ایجاد اعتماد بین ایران و

آمریکا باشد. از این رو می‌توان

گفت که این پیشنهادها و بسیاری

ایده‌های دیگر که در مقاله آمده

طبعاً مذاکرات جامعی بین ایران

و آمریکا را ایجاب می‌کند.

«یکی از استدلال‌های

از طرف‌های متخاصم خارجی برای امنیتی‌سازی ایران و وانمود کردن ایران به عنوان یک تهدید علیه منطقه و جهان بگیرد. بر اساس مقاله ظریف یکی از راهکارها این است که چه ایران و چه طرف‌های مقابل ایران از ادبیات خصمانه و تند علیه یکدیگر پرهیز کنند و تکیه ایران بر توانمندی‌های نظامی‌اش در تبلیغات رسمی محدودتر از گذشته‌شود. در عین حال به اعتقاد ظریف گفت‌مان حاکم بر سیاست خارجی ایران مبنی بر «ایران قوی» ممکن است از سوی همسایگان و دولت‌های پیرامون ایران به عنوان تهدیدی علیه خودشان تعبیر شود. وزیر خارجه پیشین ایران پیشنهاد می‌دهد که به جای پافشاری بر شعار «ایران قوی»، تهران به دنبال شعار «منطقه قوی» و هم‌افزایی برای تقویت کشورهای منطقه برود.

گام سوم به اعتقاد ظریف اعتمادسازی و گفت‌وگو با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی است. در این چارچوب ظریف پیشنهاد می‌دهد که ایران برای جلوگیری از بهانه‌جویی‌های غرب علیه برنامه هسته‌ای ایران در چارچوب گفت‌وگوهای صریح و فنی با آژانس شفافیت برنامه هسته‌ای خود را افزایش دهد. به این ترتیب با توقف صدور گزارش‌های انتقادی و قطعنامه‌های محکومیت علیه ایران در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی ایران در موقعیت بهتری برای حل و فصل اختلاف‌ها در خصوص پرونده هسته‌ای قرار می‌گیرد.

گام چهارم ظریف یک توافق محدود و حداقلی بر مبنای اصول برجام است. محمدجواد ظریف که خود معمار توافق هسته‌ای ۱۳۹۴ ایران و ۶ قدرت جهانی بود، معتقد است که مبنای این توافق همچنان بهترین راهکار برای حل و فصل اختلاف‌ها میان ایران و غرب است. چراکه از یک سو خواسته اصلی تهران، یعنی رفع تحریم‌های آمریکا و شورای امنیت سازمان ملل متحد و تضمین عدم تجاوز نظامی در اختیار ایران قرار می‌دهد و از سوی دیگر با محدود کردن و شفاف کردن برنامه هسته‌ای ایران، هرگونه نگرانی احتمالی از حرکت ایران به سمت سلاح هسته‌ای را برطرف می‌کند. در این چارچوب ظریف بار دیگر بررسی پیشنهاد قبلی خود در قالب طرح مناره را مورد تاکید قرار می‌دهد که می‌تواند یکی از راهکارهای اعتمادسازی منطقه‌ای در خصوص برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران از طریق ایجاد یک کنسرسیوم چندجانبه منطقه‌ای هسته‌ای باشد.

گام پنجم و نهایی پیشنهادی ظریف، گفت‌وگو و مذاکره در مورد موارد دیگر مورد علاقه طرف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است. این گام در واقع می‌تواند همان پیشنهاد مذاکره چندوجهی باشد که مهرماه از سوی ظریف مطرح شده بود. این گام آخرین گام در راستای خروج از وضعیت امنیتی‌سازی و عادی‌سازی

محوری این مقاله مرتبط با چیزی است که نویسندگان آن را «چرخه امنیت‌سازی» نام نهاده‌اند و تاکید می‌کنند که اقدام‌های ایران واکنشی در مقابل این امنیتی‌سازی از سوی طرف‌های خارجی بوده است. فکر می‌کنید که این استدلال تا چه اندازه به واقعیت نزدیک است؟

امنیتی‌سازی یک مسئله واقعی است. از دیدگاه من کشورهایی که با یکدیگر خصومت و دشمنی دارند و تهدید علیه یکدیگر محسوب می‌شوند، همیشه تلاش می‌کنند تا یکدیگر را امنیتی‌سازی کنند. مثلاً ما و عراق از اواخر دهه ۱۳۴۰ مشغول امنیتی‌سازی یکدیگر بودیم. یعنی هم ما عراق را به عنوان خطری برای منطقه ترسیم می‌کردیم و هم عراقی‌ها ایران را؛ و دیدیم که این نهایتاً موجب جنگ شد. امنیتی‌سازی متقابل وقتی کشورها با هم روابط تیره دارند و از ناحیه یکدیگر احساس تهدید می‌کنند به طور طبیعی وجود دارد. در این مقاله آقای ظریف می‌گوید که ما باید این روند را یعنی پدیده موسوم به معمای امنیتی را متوقف کنیم، یعنی صرف‌نظر از بحث‌های نظری، اصل پیشنهاد آقای ظریف در این مقاله این است که ما باید این دور باطل امنیتی‌سازی را متوقف کنیم. گام اول پیشنهادی آقای ظریف توقف رتوریک، یعنی لفاظی و ادبیات خصمانه است. این ایده بسیار مهمی است که اگر روزی اجرا شود و طی آن دو طرف در گام نخست لفاظی‌ها و ادبیات خصمانه علیه یکدیگر را متوقف کنند، می‌توانند نقطه عزیمت مناسبی برای شکستن دور باطل امنیتی‌سازی و رفع پدیده معمای امنیتی باشد.

«بخش مهمی از مقابله آقای ظریف توصیه‌هایی به حکومت ایران برای اصلاح حکمرانی داخلی و به تبع آن سیاست خارجی است. فکر می‌کنید این مسائل تا چه اندازه در یک مسئله سیاست خارجی نقش داشته‌باشند؟

همین توصیه‌ها در مورد مسائل داخلی نقطه

روابط با طرف‌های خارجی است. در این چارچوب پیشنهادهای ظریف شامل اقداماتی مانند توافق‌های متقابل عدم‌تعرض و استفاده صرفاً دفاعی از توان نظامی، گفت‌وگو درباره امنیت منطقه‌ای و کنترل تسلیحات، همکاری محدود در مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی و قاچاق مواد مخدر، همکاری علمی، فناوریانه و دانشگاهی و هماهنگی موردی در پرونده‌هایی مانند امنیت دریانوردی می‌شود.

▼ انتقاده‌ا از پیشنهاد ظریف

اظهارات ظریف در خصوص ضرورت شکستن چرخه امنیتی‌سازی و حل و فصل مشکلات ایران با غرب، با واکنش تند برخی جناح‌ها و رسانه‌های تندرو مخالف غرب در داخل مواجه شده است.

این نخستین بار نیست که این رسانه‌ها به دلیل پیشنهاد مذاکره و حل و فصل مشکلات به ظریف حمله می‌کنند. مهرماه سال جاری پس از انتشار مصاحبه ظریف با روزنامه النهار که در آن پیشنهاد مذاکرات چندوجهی مستقیم با آمریکا مطرح شده بود، روزنامه خراسان در واکنش نوشت: «ظریف دچار دگم‌اندیشی در سنن بالا شده و دست برداشتن از مذاکره را برنمی‌تابد. هر اتفاق دیگری هم بیفتد، بازهم به سر خانه اول برمی‌گردد. به ایران حمله شود، آمریکایی‌ها پیش‌شرط خلع سلاح برای مذاکره بگذارند، هزاران نفر در ایران و منطقه کشته شوند، ترامپ به دنبال حذف ایران از معادلات منطقه باشد، ترامپ با همه به جز رژیم با تحقیر رفتار کند، به دنبال تضعیف یا حذف ابزارهای قدرت ایران باشند، فرقی نمی‌کند.

ظریف بازهم می‌گوید باید با وجود همه اینها با طرف مقابل مذاکره کرد. برای او مذاکره یک ایدئولوژی است که باید از آن دفاع و تکرارش کند.» این بار نیز انتشار مقاله ظریف در فارن افرز با حمله تند روزنامه جوان مواجه شد. روزنامه جوان با انتشار یادداشتی تند و سرشار از ناسزا نوشت: «مقاله ظریف در یک مجله سیاسی خارجی درواقع دارد به سیاستمداران غربی آموزش می‌دهد که شما نیازی نیست چیزی را در ایران برگردن بگیرید، همین روایت را دست بگیرید که ایرانی‌ها خودشان کشورشان را امنیتی کردند و چوبیش را هم می‌خورند. این است سرنوشت سیاه یک سیاستمدار مفلوک.» این مقاله ادامه می‌دهد: «من بارها نوشته‌ام کسانی که فرزندان‌شان در خارج‌اند یا خودشان در خارج بزرگ شده‌اند یا آن‌قدر پیر و محتاط شده‌اند و مال‌اندوزی کرده‌اند که هر روایت انقلابی را خلاف عقل و هر روایت شدیداً محافظه‌کارانه را عین عقلانیت معرفی می‌کنند، بزرگ‌ترین خطر برای نظام و انقلاب هستند.»

قوت مقاله آقای ظریف است. ظریف توصیه می‌کند که در داخل یکسری اقدامات انجام شود چون به هر حال نقطه شروع در تحولی در سیاست خارجی هر کشور از داخل آن کشور آغاز می‌شود. ظریف از یکسری اقدامات برای اعتمادسازی در داخل، گفت‌وگو بین گروه‌ها، جناح‌ها، جریان‌ها و قشرهای مختلف سخن می‌گوید. چنین گفت‌وگوهایی می‌تواند سرمایه اجتماعی دولت را تقویت کند که اثر مستقیم بر موفقیت سیاست خارجی دولت هم خواهد داشت. سرمایه اجتماعی قوی، دست دولت را در دیپلماسی و سیاست خارجی قوی می‌کند و حاکمیت را در موقعیت بهتری برای چانه‌زنی در میز مذاکره قرار می‌دهد. برای هر طرف خارجی که پای میز مذاکره می‌نشیند، بسیار اهمیت دارد که حاکمیت طرف مقابل تا چه اندازه افکار عمومی را پشت سر خود دارد و از سرمایه اجتماعی برخوردار است. این توصیه‌ها در واقع در راستای بازسازی پشتوانه داخلی و اجماع ملی است که می‌تواند به موفقیت دیپلماسی هم کمک کند.

«آیا گوش‌شنوایی در داخل کشور برای این توصیه‌ها وجود دارد؟

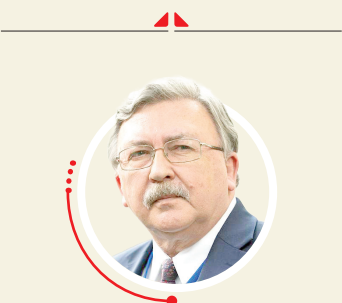
ما امروز باید ظریف را یک شهروند عادی و یک ناظر و کارشناس خارج از حاکمیت در نظر بگیریم. مسئولیت اجتماعی کارشناسان و ناظران این است که نظرشان را صادقانه بگویند و حرف‌شان را بزنند. این مسئله خیلی مهم است که متخصصان در در هر حوزه‌ای به‌خصوص در شرایط بحرانی کنونی نسبت به سرنوشت کشور و ملت بی‌تفاوت نباشند و سکوت نکنند و نظرات‌شان را مطرح کنند و راهکارهای عملی که به نظرشان می‌رسد را ارائه دهند. امثال من نوعی و آقای ظریف و دیگران و البته روزنامه‌نگاران بدون اینکه موقعیت رسمی داشته باشیم، باید اگر چیزی به نظرمان می‌رسد، صادقانه مطرح کنیم. حال اینکه توجهی می‌شود یا نمی‌شود، امری علییده است. این حرف‌ها اگر زده شود و اگر به تواتر برسد و تکرار شود و به سمع و نظر مقامات برسد و حاکمان متوجه شوند که میان ناظران و آگاهان و کارشناسان و بدنه اجتماعی نوعی اجماع وجود دارد، بالاخره ممکن است نادیده گرفته نشود و مؤثر باشد.

دیپلمات‌ها

ترجیح دیپلماسی

یک مقام ارشد وزارت امور خارجه آمریکا با ادعای اینکه رفتار ایران در منطقه غرب آسیا و اطراف جهان همچنان در واشنگتن به عنوان «یک عامل ثبات‌زدا» تلقی می‌شود، بیان کرد که ابزارهای «دونالد ترامپ» رئیس‌جمهور آمریکا برای رسیدگی به این موضوع در حال حاضر دیپلماتیک و اقتصادی هستند، نه نظامی. به گزارش ایسنا، این اظهارات در پی انتشار گزارشی از شبکه ان‌بی‌سی‌نیوز مطرح شده است که در آن مطرح شده بود مقامات اسرائیلی بیش از پیش نگران تولیدات برنامه‌موشکی ایران هستند و قرار است «بنیامین نتانیاهو» نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی در سفر پیش روی خود به واشنگتن درباره گزینه‌های تهاجم دوباره به ایران توضیح‌حاتی به ترامپ ارائه دهد. طبق گزارش روزنامه صهیونیستی واللا، مقام وزارت امور خارجه آمریکا با ادعایی علیه عملکرد منطقه‌ای ایران گفت: «رفتار بی‌ثبات‌کننده ایران منافع ملی ایالات‌متحده را تهدیدمی کند و بنابراین رئیس‌جمهور ترامپ سیاست فشار حداکثری را دوباره برقرار کرده است که هدف آن پایان دادن به تهدید هسته‌ای ایران، مهار برنامه موشکی بالستیک آن و مسدود کردن حمایتش از سازمان‌های تروریستی است.» این روزنامه نوشت: «دولت آمریکا در حال تلاش برای تنگ کردن حلقه دور تهران از طریق تحریم‌ها، انزوای بین‌المللی و فشار دیپلماتیک است، نه با گشودن جبهه نظامی جدیدی که می‌تواند منطقه را به سوی تشدیدردگیری گسترده‌تر بکشانند.»

مذاکرات صرفاً باید هسته‌ای باشد

میخائیل اولیانوف، نماینده دائم روسیه در سازمان‌های بین‌المللی مستقر در وین در پیامی در ایکس در تایید اظهارات سخنگوی وزارت خارجه جمهوری اسلامی ایران، تاکید کرد که مذاکرات باید فقط به مسائل هسته‌ای محدود شود و موضوعات دیگر وارد گفت‌وگو نشود. اسماعیل بقایی در نشست خبری دیروز با بیان اینکه برنامه موشکی ایران برای دفاع از کیان کشور توسعه داده شده، نه برای مذاکره، تصریح کرد: «قابلیت‌های دفاعی ایران که برای بازداشتن متجاوزان از هرگونه خیال حمله طراحی شده، امری نیست که بشود درباره آن صحبت کرده». اولیانوف هم در واکنش به این اظهارات اعلام کرد: «درست است. گفت‌وگو‌ها باید فقط به مسائل هسته‌ای اختصاص یابد. هرگونه تلاش برای گسترش مذاکرات به حوزه امنیت منطقه‌ای و موشکی، کل روند را غیرمنطقی و بی‌فایده خواهد کرد. مثل یک تیر و سه نشان است.»

احتمال بازرسی از بوشهر

مدیر آژانس بین‌المللی انرژی اتمی احتمال بازدید از نیروگاه هسته‌ای بوشهر در ایران را رد نکرد. به گزارش ایسنا، افاتل گروسی، مدیر آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در سخنانی، بازدید از نیروگاه هسته‌ای بوشهر در ایران در ماه‌های آینده را رد نکرد. گروسی در پاسخ به این سوال که آیا قصد دارد شخصاً در ماه‌های آینده از این نیروگاه بازدید کند، به خبرنگاران گفت: «این امکان وجود دارد. روابط با ایران پیچیده است، اما من دائماً با آنها در تماس هستیم.» به گزارش ریا نووستی، رافائل گروسی همچنین گفته است که ممکن است در ماه مارس به مسکو سفر کند.